

len och det balanserade sinnelaget.

Detta tema följer med mannen in i 1900-talet. När manligheten undersöks i ett av de mer fängslande kapitlet, genom veckotidningar och intervjuer med män som är intresserade av bilar, får den balanserade känslokontrollen till synes en motsvarighet i begreppet *cool*. Analysen fördjupar sig i de metaforer som används av männen för att beskriva sig själva och sina bilar, och här är *cool* en av de återkommande metaforerna för hur en man ska vara. Det är dyra snabba bilar som galler och Stadin öppnar dörren till en värld av sensualism och homosocialitet där ett välputsat yttre, så när som på tredagarstubben, kombineras med tydliga föreställningar om bilarnas bekönade egenskaper. Männen i klubbarna för BMW och Porsche beskrivs påfallande lika när de möts på träffarna iklädda jeans, sneakers, keps och t-shirt eller pikétröja, dvs. ett nedtonat yttre. Vilket kompenseras av bilarnas mer uttrycksfulla former och design, som främst beskrivs i feminina ordalag av informanterna och i bilmagasinen. Samtidigt framställs bilens prestanda med maskulina liknelser. Härur drar Stadin sina slutsatser om vad som mer anses vara manligt, förutom coolheten. En bil kan alltså ha två kön samtidigt, där formen är kvinnlig och egenskaperna manliga, som att vara hårig eller skäggig, men också potent, manligt kraftfull, som en vild tjur, med muskler, ursinnig. Bilens egenskaper är inte coola, den är allt det som mannen inte kan vara med sitt nedtonade yttre. Däremot beskrivs ofta mannen bli ett med sin bil, i en nästan sexualiserad akt, där lusten och njutningen i körupplevelsen betonas. Föraren tämjer sin bil och får ”henne” att lyda sin herre. Alltjämt ska föraren vara cool, inte låta sig ryckas med av emotionerna som bilen framkallar.

Ett slags motsvarighet till coolheten och 1800-talets känslokontroll återfinns i stekarnas, eller bratsens, nonchalans eller laid-back-attityd. Liksom med coolheten handlar det om att uppvisa ett slags lätthet gentemot omvärlden, att inte låta sig bekommas, och att vara avslappnad. Här består undersökningsmaterialet av det tidiga 2000-talets nya medium, bloggen. Stadin följer en ung stekare i hans humoristiska och självreflekterande beskrivningar av sitt liv och sitt utseende. Utseendet är viktigt för de unga stekarna, vilket får författaren att dra paralleller till dandyn, vilka även har det gemensamt att de (oftast) kommer ur sina respektive århundradens övre samhällsklasser, och att den fåfänga omsorgen om ytan är vanlig, om än som undantag i en hegemonisk manlighet av avskalad chromofobi.

De två sista kapitlen utgör illustrationer av hur dagens

penningstarka mäns uttryck i kläder kan framträda helt motsatt, avskalat i jeans och mörkblått eller iögonfallande med rosa skjortor. Samtidigt är själva manlighetsbygget påfallande lika, som coolheten/nonchalansen, men även i att mannens identitet odlas i förhållande till de andra männen i gruppen, på tydligt homosociala arenor och följaktligen som en motsats till kvinnlighet. På ett ganska krasst sätt visar Stadin hur viriliteten (förutom styrkans, pengarnas och kunskapens makt, vilka också är återkommande), spelar en viktig roll i dessa manligheter, som illustreras med kvinnors roll som accessoarer eller som uttryck för status. På bilmässorna blir de unga kvinnorna reducerade till dekoration och runt männen som kan bjuda på champagne eller helrör är de unga kvinnornas främsta merit när de kan beskrivas i antal. Med detta sagt så uppenbaras här så till slut åter hur manligheten ännu inte är fast i den estetiska pendelns sobra hörn. De unga bratsen med prålig yta fylld av markörer, iögonfallande ställningstaganden med djävrt rosa skjortor och blanka frisyrier, bryter tydligt av mot den återhållsamma kodexen i BMW:s medlemsklubb. Om man ska hårdra det så visar metrosexualiteten på ett intressant sätt hur de två modekodexarna åter kan förenas och existera sida vid sida.

Kläder och genus är en intressant kombination att studera, eftersom det fångar upp mångtydiga kopplingar till både estetik, sociala praktiker och moraliska ideal i respektive tidsepoker. Om det är något som klädernas meningsbärande element särskilt markerar så är det skillnaden mellan könen. Åtskillnader markeras och ges betydelser. Kekke Stadins axplock från sex sekel belyser hur dessa skillnader har förändrats över tid. Det historiska panoramat fångar in berättelserna och fogar bitarna till en kumulativ bild av manligheten och manlighetens estetik och framställningskonst.

Lisa A. Svensson, Malmö

Kirsi Vainio-Korhonen: *Sophie Creutz och hennes tid. Adelsliv i 1700-talets Finland*. Svenska Litteratursällskapet i Finland. Atlantis, Stockholm 2011. 271 s., ill. ISBN 978-91-7353-448-2.

Kirsi Vainio-Korhonen, professor i Finlands historia vid Åbo universitet, presenterar i *Sophie Creutz och hennes tid. Adelsliv i 1700-talets Finland* det sena 1700-talets värld med fokus på sydöstra Finland. Vi får följa några adelsfamiljer och deras öden under flera decennier, där

grevinnan Sophie Creutz är bokens centrala gestalt. Hennes äktenskap med Lars Glansenstierna och nära vänskap med svågern Göran Magnus Sprengtporten är röda trådar i framställningen. Vi får även följa Sophie Creutz dotter Vendela Glansenstierna och maken Anders Munsterhjelm en bit in på 1800-talet. Livet för bokens huvudpersoner präglas starkt av samtidens politiska utveckling, särskilt av förhållandet mellan Sverige och Ryssland, det svensk-ryska kriget 1788–1790, sammansvärjningarna mot Gustav III, landsförräderi och dess konsekvenser. Genom Sophie Creutz ögon och nätverk stiftar läsaren också bekantskap med 1700-talets adelsliv till både vardag och fest.

Oppositionen mot kungen växte fram i kretsen kring Sophie Creutz, där idéer om republik och frigörelse från det svenska enväldet spirade. Flera av adelsmännen var starkt missnöjda med det svenska styret och en del föredrog en anslutning till Ryssland, om de fick behålla sina privilegier. Som en följd av Gustav III:s ryska krig och Anjalaförbundet drabbades denna adliga släktkrets av nio dödsdomar, där två verkställdes medan de övriga omvandlades till landsförvisning. Livet som krigsfånge i Ryssland blev en realitet för flera av männen i Sophie Creutz familj och släkt, och vi får en inblick i åren i exil, bl.a. genom Anders Munsterhjelm's dagboksanteckningar. Sophie Creutz make Lars Glansenstierna tillbringade först ett antal år i S:t Petersburg, dit sonen Magnus också flyttade, men hamnade senare i Holstein.

Det är slående hur de adliga familjerna länkades samman i ett internationellt nätverk, ibland genom släktkretsar som vävts samman genom äktenskap. En kosmopolitisk livsstil avtecknar sig där konversations-språket framför allt var franska men även tyska, och där det också var en fördel att behärska ryska. Männen och kvinnorna hade sina givna roller, men de gifta adliga kvinnorna kunde ofta agera med stor myndighet och i viss utsträckning besluta över sina tillgångar, även om deras män i realiteten var deras förmyndare. När männen befann sig långt från hemlandet fick kvinnorna förvalta gårdarna och sköta affärerna. Kvinnornas bokliga bildning var dock i allmänhet inte hög, vilket syns i deras illa stavade brev.

Även krigsfångarna ingick i den kosmopolitiska kulturen. De svenska krigsfångarna bodde i hyrda rum bland vanliga stadsbor i Nizjnij-Novgorod vid Volga, där de kunde tillbringa dagarna med läsning, kortspel, fiolspel och hushållsbestyr. De hade möjlighet att fritt umgås med andra, gå på supéer och baler och delta i sällskapslivet. Trots det längtade de flesta hem till Finland.

Vi får följa huvudpersonerna fram till 1820-talet, då Finland blivit en del av det ryska väldet. Det framgår med tydlighet att den svenska centralmakten inte förstått hur djupt missnöjet med det svenska styret varit bland många av de finska adelsmännen, särskilt bland dem i landets sydöstra hörn, som drabbats svårare än andra av gränskrigen. Vid fredsslutet 1809 fick Finland behålla den lutherska tron, svenskan som officiellt språk samt den svenska rätts- och förvaltningstraditionen. Samtidigt ivrade Göran Sprengtporten för ett självständigt Finland. Han använde gärna finska, och krävde av sina officerare kunskaper i finska. Genom sina idéer kan han ses som en föregångare till de nationalistiska strömningarna som senare under 1800-talet skulle uppmuntra intresset för den finska folksjälens och för en finsk nationallitteratur.

Sophie Creutz och hennes tid. Adelsliv i 1700-talets Finland ger en spännande inblick i den finska adelsmiljön i gränstrakterna mot Ryssland under sent 1700-tal och tidigt 1800-tal. Den politiska utvecklingen bildar de självklara ramarna för huvudpersonernas liv, vars personliga brev ger en bild av hur de tänkte och kände. Gripande är Anders Munsterhjelm's kärleksfulla brev till hustrun Vendela där hans kärlek till både henne och barnen är uppenbar. ”Söta älskade maka – Du mitt hjärtas nöje” skriver han från Svartholms fästning i februari 1808 i bitande kyla. ”Våra små söta ungar” formulerar han en annan gång i ett brev från fronten och ber att hustrun skall påminna barnen om att han älskade dem, ifall han skulle stupa. Men Munsterhjelm överlevde kriget, men hoppades innerligt att ingen av sönerna skulle välja den militära banan. Trots faderns önskan blev emellertid båda militärer, och den nya nationstillhörigheten förde dem långt bort från Finland, till Rysslands mest avlägsna delar. I det stora hela blev dock livet för den finska adeln sig tämligen likt efter anslutningen till Ryssland. Många av dem föredrog världsmetropolen S:t Petersburg som huvudstad, i stället för det lantliga Stockholm.

Eva Helen Ulvros, Lund

Lena Kåreland: *Ett sällsamt dubbelliv: Gurli Linders memoarer om åren med S. A. Andrée*. Carlsson Bokförlag, Stockholm 2011. 403 s., ill. ISBN 978-91-7331-395-7.

Det är den 16 april 1930. En åldrande dam sitter och ser tankfullt på ett porträtt som står inramat på hennes skrivpult. Framför porträttet står en liten vas med